

VERA MONINA¹, BARBARA WEŹGOWIEC²

BIAŁORUSKA POEZJA PROTESTU SYMBOLE, EMOCJE I KONTEKST

Słowa kluczowe: Białoruś, emocje, poezja protestu, symbole

Twórczość często pełni funkcję terapeutyczną. Jak zauważył Michał Dąbrowski (2021), pozwala ona wyrazić i przeżyć stłumione wcześniej emocje. Ta funkcja twórczości nabiera szczególnego znaczenia, gdy niemożliwe jest wyrażanie i przeżywanie emocji w inny sposób, na przykład z powodu zakazu nałożonego przez państwo, za co grozi co najmniej grzywna, a nawet śmierć.

W sierpniu 2020 r. uwaga świata została skierowana na wydarzenia, które miały miejsce po sfałszowanych wyborach prezydenckich na Białorusi. W ciągu pierwszych trzech dni funkcjonariusze organów ścigania z ogromną brutalnością tłumili wszelkie formy protestu, bili, zamykali, a nawet uśmiercali osoby wyrażające swój sprzeciw wobec fałszerstw i kradzieży głosów, co widać było na ulicach dużych i mniejszych miast całego kraju³. Protesty i brutalna reakcja władzy, a także emocje, jakie towarzyszyły podczas tych wydarzeń (szczególnie młodym) uczestnikom, znalazły swoje odzwierciedlenie w twórczości poetyckiej, którą można określić mianem „poezji gniewu”. Celem niniejszej pracy jest analiza trzech wybranych wierszy stanowiących świadectwo opresji ze strony władzy i manifestację uczuć młodego pokolenia Białorusinów.

Wszyscy autorzy, a właściwie autorki wierszy są młode – żadna z nich nie ukończyła jeszcze czterdziestu lat. Jest to szczególnie ważne, biorąc

¹ Uniwersytet Jagielloński; vera.monina@student.uj.edu.pl.

² Dr; Uniwersytet Jagielloński; ORCID: 0000-0003-3133-3759; b.wezgowiec@uj.edu.pl.

³ Zob. Беларусь: демонстранты у резиденции Лукашенко, задержания и лежащий протест. Русская служба BBC, <https://www.bbc.com/russian/news-53965112>, dostęp: 01.04.2022.

pod uwagę, że Aleksandr Łukaszenka sprawuje swe rządy już 27 lat. Białoruski prezydent, którego określa się mianem dyktatora, doszedł do władzy w 1994 r., kiedy poetki były jeszcze dziećmi⁴ – wzrastały w tym reżimie, aż zbuntowały się przeciwko niemu. Analizę wybranych wierszy poprzedzi krótka charakterystyka poezji protestacyjnej, kilka słów poświęconych zostanie także na przedstawienie autorek.

POEZJA GNIEWU

Można ją określić jako rodzaj literatury zaangażowanej. Sam termin zaczerpnęliśmy z wywiadu przeprowadzonego z polską poetką i performerką Alex Freiheit. Jak zauważyła prowadząca z nią rozmowę Magdalena Kicińska (2020), są to teksty „z niesłychaną mocą kobiecego głosu, teksty bezkompromisowej poetyki” i „ten krzyk, który z nich wypływa, jest moim krzykiem i krzykiem bardzo wielu kobiet, które wychodzą na ulice i odzyskują głos”. Mimo iż przytaczany wywiad dotyczył poezji protestacyjnej związanej ze strajkiem kobiet w Polsce, wydaje się, że definicja ta dobrze pasuje także do białoruskiej poezji protestacyjnej. Po pierwsze, dlatego że wydarzenia te miały miejsce mniej więcej w tym samym czasie (rok 2020), a po drugie, dlatego że przedmiot badań i refleksji jest ten sam – jest nim kobieca poezja buntu. I po trzecie, rewolucja białoruska ma twarz kobiety.

Poezja gniewu ma swoje charakterystyczne cechy, którymi są: publicystyczność (ukierunkowany wpływ na uczucia czytelnika i jego „bólące miejsca”), hasłowość, prosta leksyka i mocne powiązanie z politycznym kontekstem, którego znajomość jest konieczna do pełnego zrozumienia przekazu płynącego z wierszy. Głównym celem poezji gniewu jest zachęcenie odbiorcy do działania, wpływanie na jego uczucia, zmuszanie go do otwarcia oczu na ważne problemy współczesności. Osiąga się to zarówno za pomocą konwencjonalnych symboli protestacyjnych, jak i ogólnych artystycznych środków wyrazu, które oddziałują na czytelnika na rozmaite sposoby i skłaniają go do refleksji. W szerszym kontekście poezja gniewu jest rodzajem liryki politycznej, rozumianej jako poezja obywatelskiego protestu, wyrastająca z postawy buntu oraz braku zgody na zastany świat (Pawelec 2008).

Istotną kwestią w kontekście analizowanych wierszy jest fakt, że są one napisane w trzech różnych językach – rosyjskim, białoruskim i polskim

⁴ Nastya Kudasova miała 10 lat, Ksenia Cyganok 7, a Kasia Ioffe jeszcze się nie urodziła.

(choć wszystkie trzy autorki są Białorusinkami), co odzwierciedla różnorodność językową białoruskiego społeczeństwa i pozwala na różne sposoby, za pomocą kodów trzech języków ukazać emocje towarzyszące protestom, docierając jednocześnie do szerszego grona odbiorców władających odmiennymi językami. W tym sensie owa różnojęzyczność jest nie tyle elementem, który dzieli, ale – przeciwnie – łączący wszystkich tych, których dotknęły, czy też dotyczą opisywane wydarzenia. Analiza utworów dotyczy ich wersji oryginalnej, w przypisach zamieszczone zostały autorskie tłumaczenia wierszy dokonane przez Verę Moninę.

„TU KAŻDY BOI SIĘ PRYZNAĆ...”

Nasta Kudasava (ur. 1984) to poetka, tłumaczka oraz krytyczka literacka. Jest absolwentką filologii rosyjskiej Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego i laureatką kilku nagród, m.in. białoruskiego PEN Clubu: Książka roku (2016), czasopisma „Dziejaslou” za najlepszy debiut, a także stypendystką programu im. Magdaleny Radziwiłłowej dla poetów i tłumaczy. Jest autorką zbiorów: *Ryby*, *Maja niewymaula*, *Wiasna*⁵.

Utworem, stanowiącym przedmiot analizy, jest liryk bez tytułu:

Тут кожны баіцца прызнацца, што страціў
кагосьці, што больш немагчыма без жаху ступаць
па зямлі:

сасновыя шышкі трашчаць пад нагамі, як
кошці, як берцы забойцаў, чарнеюць у травах
камлі.

А ў небе – нябесныя сотні, нябесныя шэсці...

А з неба скрозь слёзы, абняўшы нябесны штурвал,
глядзіць ашалелы ад роспачы лётчык Акрэсцін:

“Усё пазабыта.

Нікога не
Ўратаваў.”⁶

⁵ Zob. profil Nasty Kudasovej na portalu literackim Litradio, <https://litradio.by/fanateka/1080-nasta-kudasava.html>, dostęp: 03.04.22.

⁶ Zob. Козакова Лина, Коркунов Владимир, „три дня онемели от боли... Перевела с белорусского Лина Козакова”, Полутона <https://polutona.ru/?show=0827205358>, dostęp: 03.04.22.

Utwór w tłumaczeniu Very Moniny brzmi następująco:

Tu każdy boi się przyznać, że stracił kogoś.
 Tu nawet nie można bez strachu stąpać po
 ziemi:
 pod stopami szyszki sosnowe pękają jak
 kości. Jak buty zabójców korzenie czernieją
 w trawie.
 A na niebie – Niebiańska setka wyszła na procesję...
 A z nieba przez tzy, obejmując niebiański ster
 patrzy oszalały z żalu pilot Akrescin:
 „Wszystko zapomniane.
 Nikogo nie uratowałem.”

W utworze, który powstał 20 sierpnia 2020 r., autorka przywołuje między innymi areszt tymczasowy przy ulicy Borysa Akrescina⁷, który uchodzi za symbol represji wobec społeczeństwa obywatelskiego na Białorusi. Przetrzymani w nim ludzie są bici, torturowani i więzieni w nieludzkich warunkach. Gdy tylko na Białorusi powrócił Internet⁸, a pobitych aresztantów wypuszczono z izolacji, wszyscy Białorusini poczuli nieznośny ból i strach. Wielu było po prostu oszołomionych okrucieństwem i przemocą rodaków. Dlatego też w tekście wiersza nieustannie pojawiają się słowa oznaczające strach – “немагчыма без жаху ступаць па зямлі”, “тут кожны баіцца прызнацца” (w tłumaczeniu: „nie można chodzić po ziemi bez strachu”; „tu każdy boi się przyznać”), rozpacz – “нікога не ўратаваў” („nikogo nie uratowałem”) i ból fizyczny lub psychiczny – “сасновыя шышкі трашчаць пад нагамі як коці”, “А з неба скрозь слёзы, абняўшы нябесны штурвал, / глядзіць ашалелы ад распачы лётчых Акрэсцін” („szyszki pękają pod stopami jak kości i z nieba przez tzy, szalony z żalu mężczyzna patrzy”). Są to emocje podnoszone niemal do najwyższego stopnia. Boris Akrescin – patron ulicy, w roli bohatera lirycznego utworu nie jest po prostu zasmucony, ale wręcz szaleje z żalu.

⁷ Boris Akrescin – radziecki pilot pochodzący z Moskwy. Za odwagę w walkach podczas II wojny światowej został odznaczony orderem Związku Radzieckiego – gwiazdą bohatera. Zginął, próbując odsunąć zestrzelony samolot od wsi koło Mińska, ponieważ nie zdążył się katapultować (Гутионов 2020).

⁸ Przez pierwsze trzy dni protestów dostęp do Internetu na terenie Białorusi był zablokowany.

Co więcej, emocje w omawianym wierszu wyrażane są nie tylko za pomocą stylistycznie zabarwionego słownictwa, ale także dzięki systemowi figuratywnemu, który zbudowany jest na opozycji „ziemia” (słowa z semantyką śmierci – „kości”, „strata”, „zabójca”) i „niebo” (heroiczna symbolika – Boris Akrescin i Niebiańska Setka⁹). Uwagę zwraca także, stanowiące puentę utworu, zdanie „wszystko zapomniane, nikogo nie uratowałem” (“Усё пазабыта./Нікога не/Ўратаваў”). Ten fragment to dla Białorusinów kolejny jasny symbol. Jak zauważyła autorka artykułu #EVALucja białoruskiej poezji protestu Natalia Rusiecka, za pomocą semantycznego „przewracania” słynnego hasła „nikt nie jest zapomniany, nic nie jest zapomniane”¹⁰, Nasta Kudasova „pokazuje, że najgorsze rzeczy dzieją się, gdy pamięć historyczna jest wymazywana” (Rusiecka 2021, 231). Słowa te są jednocześnie pełne goryczy i ironii: pomimo faktu, że władze białoruskie oświadczyły, iż nie zapomną o ofiarach, które Białoruś poniosła podczas II wojny światowej, zwanej tutaj Wielką Wojną Ojczyźnianą, przymykały oczy na brutalne tortury i przemoc milicji. Mimo przysięgi, by nie zapomnieć o ofiarach nazizmu, władze białoruskie wydawały rozkazy bicia, torturowania i okaleczania protestujących, by później oświadczyć: „to nie my jesteśmy faszystami, to wy jesteście faszystami” (Карпенков 2020).

Jak pisze sama autorka wiersza, „w tym momencie [w sierpniu 2020 r. – V.M., B.W.] wszystko, co miałam, zostało zniszczone. Zrozumienie znaczenia tego, co robię, zostało zniweczone. To wielkie zło, w które wpadliśmy, odepchnęło nas kulturowo” (Драгавоз 2022). To właśnie owo wielkie zło podzieliło białoruskie społeczeństwo na zmagarów¹¹ i yabacek¹², na

⁹ Mowa o osobach, które zginęły podczas protestów na Ukrainie w okresie od grudnia do lutego 2014 r.

¹⁰ Hasło jest używane jako symbol pamięci ofiar Wielkiej Wojny Ojczyźnianej, a w szczególności obrony Leningradu. Autorką hasła jest ocalała z tych wydarzeń poetka Olga Bergholtz. Według słów białoruskiego poety Alesia Adamowicza hasło to było również zawołanym wyrazem żalu po ofiarach represji stalinowskich, gdyż Bergholtz sama od nich ucierpiała. (Адамовіч, Гранін 1992, 19).

¹¹ Od białoruskiego “змагар” – zapaśnik, wojownik. Słowo, które jest często używane w odniesieniu do białoruskich opozycjonistów (do 2020 r. miało raczej negatywne konotacje, ponieważ było używane głównie przez media propagandowe w celu zdyskredytowania opozycji).

¹² Słowo o negatywnej konotacji używane do opisanego aktywnych zwolenników Łukaszenki. Pochodzi z hasztagu #ябацька (#jaojciec — Łukaszenka w mediach propagandowych często jest nazywany „ojcem” Białorusinów).

biało-czerwono-białych i czerwono-zielonych¹³ – ponieważ w tej sytuacji cisza czy brak reakcji były równoznaczne ze zgodą na brutalną politykę władz. W omawianym utworze po raz pierwszy pojawia się wyraźnie zarysowana dychotomia dobra i zła, czy też, jak szerzej określa ją wspomniana już Natalia Rusiecka, dychotomia „nieba i piekła, dobra i zła, swoich i obcych” (2021, 239). Dwoistość tę, która będzie się powtarzać w całej poezji białoruskiego protestu, podkreśla również wspomniana antyteza, na której zbudowany jest system figuratywny analizowanego wiersza.

Inną charakterystyczną cechą tego utworu jest prostota, stanowiąca o jego odmienności w porównaniu z innymi tekstami Kudasovej. Jak tłumaczy sama poetka, po szokującej przemocy, która miała miejsce w dniach 9–11 sierpnia 2020 r., zdała sobie sprawę, że to nie czas na „skomplikowaną składnię, metafory i intelektualną twórczość, rzeczy dziwaczne i subtelne” (Дпарабов 2022), że teraz są potrzebne bardziej proste, publicystyczne wiersze napisane zwykłymi słowami, za pomocą podstawowych pojęć. Według niej, żeby wejść na nowy poziom w rozwoju społeczeństwa, najpierw musimy zacząć od podstaw (Дпарабов 2022) – i, niestety, kolejny raz powtarzać zapomniane przez nas prawdy o nadrzędnej wartości człowieka życia i o tym, że przemoc nie może mieć usprawiedliwienia.

Wiersz Nasty Kudasavaj jest pełen żalu, rozpacz i strachu, przyjmującego tutaj rozmaite oblicza. Jest on wyrazem obawy przed świadomością, że historia niczego nas nie uczy i będzie się powtarzać – kosztem ludzkich losów, a nawet życia. Jest to także strach o bezpieczeństwo oraz zdrowie bliskich, obawa przed przyszłością i przed państwem, które dostrzegło wroga we własnych obywatelach. Utwór przepętnia wreszcie smutek i rozpacz z powodu niszczenia nadziei (własnej i całego kraju), utraty poczucia sensu życia i działania.

„MOJA WŚCIEKŁOŚĆ – PIKIETA”

Druga z autorek, Ksenia Tsyganok (ur. 1987), jest poetką i dziennikarką, studiowała dziennikarstwo na Białoruskim Uniwersytecie Państwowym. Jest również założycielką klubu debat w BUP, rekonstruktorką oraz działaczką

¹³ Pierwsze to kolory narodowej biało-czerwono-białej flagi, drugie – kolory z flagi państwowej.

białoruskojęzyczną. W niniejszej pracy analizie został poddany jej wiersz *Это пикет?* (Цыганок 2020):

Я надеваю белый браслет. Это
пикет? И мармелад беру на обед.
Это пикет?

Ты надеваешь
любимую майку, Я
надеваю смешную
фуфайку:
Белый ли цвет, красный ли цвет, –
Это пикет.

Брюки, пальто или даже
исподнее, Если попались –
важны все исходные. Вам
исполком разрешил или нет
Этот пикет?

Полное право иметь свое
мнение, Только одно
перед тем уточнение:
Вам исполком разрешил
или нет Этот пикет?

Вышел - пикет. И не вышел –
пикет. Сделал – пикет. Или
думал! – пикет.

Я не могу. Заебали. Сил
нет. Знаете что?
Вся я – ПИКЕТ.

Вдох мой – пикет. Или выдох –
пикет. Слово – пикет. И
молчанье – пикет.
Моя ярость пикет. И надежда пикет.
Вы запретите меня? Ну уж нет.

W tłumaczeniu Very Moniny:
Jestem pikietą

Zakładam białą bransoletkę. Czy to pikieta?
I biorę marmoladę do herbaty. Czy to pikieta?
Zakładasz ulubioną koszulkę,
Zakładam bluzę z zabawnym nadrukiem.
Nie ma znaczenia, czy jest biała, czy też czerwona –
I tak można ją uznać za pikietę.

Nie ma znaczenia,
Spodnie, płaszcz czy majtki mają niewłaściwy kolor.
Jeśli zostaniesz aresztowany, bądź gotów wyjaśnić.
Czy władze pozwoliły Ci wyrazić
W jakikolwiek sposób swoje zdanie.

Tak, masz pełne prawo do swojej opinii. Tylko jeden mały szczegół:
Mieć taką opinię powinien pozwolić Komitet Wykonawczy.

Nie ma znaczenia, czy wyszedłeś na zewnątrz czy nie – to pikieta.
Nie ma znaczenia, czy to zrobiłeś, czy myślałeś – to pikieta!
Tak mnie wpięprzylście, że nie mam siły.
Wiecie co? Cała ja od teraz jestem PIKIETA!

Mój wdech i wydech – pikietą,
Moje słowa i milczenie – pikietą,
Moja wściekłość – pikietą, i nadzieja – pikietą.
Spróbujcie mnie zakazać? Czemu nie!

Na początek warto wyjaśnić, dlaczego słowo „pikieta” powtarza się w tekście tyle razy i co oznacza w kontekście wydarzeń 2020 r. na Białorusi. Według słownika Ożegowa pikieta to „grupa strajkujących patrolujących teren w rejonie strajku, a także ogólnie osoby lub grupa osób stojących gdzieś na znak demonstracji protestu społecznego, wyrażających jakiegokolwiek żądania” (Ожеров 1960). Jest sprawą oczywistą, że żądaniami narodu białoruskiego były transparentne wybory, zakończenie przemocy i uwolnienie więźniów politycznych. Zgodnie z artykułem 35. Konstytucji Białorusi, obywatelom zagwarantowana jest „wolność zgromadzeń, wieców, pochodów ulicznych, demonstracji i pikietowania, nie naruszających prawa i prawa

innych obywateli Republiki Białorusi. Sposób przeprowadzania tych czynności określa ustawa¹⁴. Powstaje zatem pytanie: dlaczego zamiast rozpocząć dialog z protestującymi, władze, łamiąc konstytucję, zatrzymują ludzi?

Te zatrzymania, zarzuty – niejednokrotnie zakrawające o absurd, stały się niejako inspiracją, punktem wyjścia do rozważań w omawianym wierszu. Tym, co zwróciło naszą uwagę na „Czy jestem pikietą?”, jest duża liczba symboli politycznych, których nie można właściwie zrozumieć bez znajomości kontekstu. Poetka wspomina o marmoladzie, sukience, bieliźnie, t-shirtcie i bluzie – a zatem o zwyczajnych rzeczach, przedmiotach codziennego użytku, za które obecnie na Białorusi można dostać grzywnę lub wiele dni aresztu. Oficjalnie karę otrzymuje się – jak to zostało określone – za „nieskoordynowaną z władzami pikietę”¹⁵. Powodem dla tego oskarżenia jest połączenie bieli, czerwieni i bieli – kolorów umieszczonych na fladze narodowej Białorusi, która jest często nazywana flagą BCZB¹⁶.

Wszystko w tych kolorach może zostać uznane za nieuprawnioną pikietę i być powodem do zatrzymania i procesu. Na przykład emerytka Iraida Misko dostała grzywnę w wysokości około 210\$ za „pikietowanie marmoladą”, a jubilerkę Natalię Klimowicz skazano na 15 dni więzienia za biało-czerwono-białą sukienkę¹⁷. Ilya Mironov, wolontariusz z Homla, został aresztowany na 25 dni za noszenie koszulki z napisem „pisz listy”¹⁸, ale za najbardziej absurdalny wyrok można uznać ten wydany na nauczyciela

¹⁴ Zob. Стат'я 35 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, https://kodeksy-by.com/konstitutsiya_rb/35.htm, dostęp: 01.04.22.

¹⁵ Na samym początku protestów przedstawiciele białoruskiej milicji pojawiali się na wiecach i ogłaszali, że „to wydarzenie jest nielegalne” i jego uczestnicy mogą zostać pociągnięci do odpowiedzialności prawnej. W mediach państwowych nie było oficjalnych oświadczeń — przedstawiciele nielegalnego reżimu zamiast ostrzeżeń woleli znieważać protestujących i nazywać ich bandytami.

¹⁶ Biało-czerwono-biała.

¹⁷ Zob. Осудили 75-летнюю женщину: рна держала белую пастилу с красной полоской, KYKY.org <https://kyky.org/news/osudili-75-letnyuyu-zhenshchinu-ona-derzhala-beluyu-pastilu-s-krasnoy-poloskoj>, tłum. V. Monina, dostęp: 03.04.2022; Жительницу Бреста привлекут к ответственности из-за бело-красно-белого платья, currenttime.tv <https://www.currenttime.tv/a/belarus-brest-dress/30805722.html>, tłum. V. Monina, dostęp: 03.04.2022.

¹⁸ Гомельскаго актывіста Міронова арэставалі на 25 сутак за надпісь „Пишите письма” на футболке, currenttime.tv, <https://www.currenttime.tv/a/belarus-sud-25-sutok-mironovu/31416522.html>, tłum. V. Monina, dostęp: 03.04.2022.

wychowania fizycznego Kirilla Dolgorukova, który otrzymał 13 dni aresztu za to, że „mentalnie poparł protest”¹⁹.

Takie wyroki, wydawane na podstawie absurdalnych zarzutów, częściej pojawiały się przed ważnymi dla protestu datami, aby odizolować potencjalnych inicjatorów akcji. System sądowniczy Białorusi skompromitował się nie tylko strasznymi osądami dla liderów protestu, ale także setkami tysięcy wyroków za „pikiety” właśnie²⁰.

Autorka wiersza bardzo trafnie oddała frustrację wszystkich Białorusinów: na końcu wiersza proponuje, by samą ją jako człowieka i Białorusinkę, „zabroniono”, bo wszystkie jej myśli i emocje można uznać za nieautoryzowaną pikietę. I w tej frustracji znów można dostrzec dychotomię „swoich–obcych”. Każde działanie (nawet przeciwne sobie: – w tłumaczeniu: „Nie ma znaczenia, czy wyszedłeś na zewnątrz, czy nie”) opozycyjnie nastawionego Białorusina („swojego”) zostanie potraktowane przez sędziego („obcego”) jako przestępstwo – pikietę. Tę dychotomię znaczeniową wzmacnia interesujący środek stylistyczny – epifora, którą kończy się każdy wers. Niezależnie od tego, jak rozpocznie się następne zdanie czy linijka wiersza, odbiorca wie, jak się skończy – słowem „pikieta”.

Także w stylu, słownictwie użytym w liryku podkreślona jest owa dwistość. Język wiersza stanowi zderzenie dwóch różnych stylów – żywego, kolokwialnego, charakteryzującego się emocjonalnie zabarwionym słownictwem: „wpięprzylisce mnie, „сил нет” („nie mam siły”), „моя ярость”

¹⁹ В Беларуси учителя посадили за «мысленную поддержку» протестующих, actualnews.org, https://actualnews.org/exclusive/374410-v-belarusi-uchitelja-posadili-za-myslennuju-podderzhku-protestujuschih.html?utm_source=yxnews&utm_medium=desktop, tłum. V. Monina, dostęp 03.04.2022. Informacja o tym kuriozalnym oskarżeniu – mimo że nauczyciel nie przyznawał się do winy, pojawiła się m.in. na czacie telegramowym „Listy Akrescina” – oficjalnym czacie wolontariackim, na którym zamieszczane są listy zatrzymanych i skazanych za protesty Białorusinów.

²⁰ Na Białorusi pojawił się nawet tzw. artykuł ludowy kodeksu administracyjnego – 23.34, na podstawie którego najczęściej wydawano wyroki protestującym. Według niego, jak można przeczytać we fragmencie Kodeksu Republiki Białorusi o wykroczeniach administracyjnych, naruszenie ustalonego porządku prowadzonego spotkania, wiecu, marszu ulicznego, demonstracji, pikietowania, innej imprezy masowej popełnione przez uczestnika takich zgromadzeń, a także publiczne wezwania do zorganizowania lub przeprowadzenia spotkania, wiecu, marszu ulicznego, demonstracji, pikietowania, innej imprezy masowej z naruszeniem ustalonego porządku ich organizacji lub przeprowadzenia, popełnione przez uczestnika takich zgromadzeń lub przez inną osobę, pociąga za sobą ostrzeżenie albo nałożenie grzywny, albo areszt administracyjny.

(„moja wściekłość”), („moja nadzieja”), „любимая майка” („ulubiona koszulka”), „смешная фуфайка” („bluza z zabawnym nadrukiem”) i suchego biurokratycznego, urzędowego: “Полное право иметь свое мнение, / Только одно перед тем уточнение: / Вам исполком разрешил или нет / Этот пикет?” („Tak, masz pełne prawo do swojej opinii / Tylko jeden mały szczegół: / Mieć taką opinię powinien pozwolić Komitet Wykonawczy”). Warto również zauważyć, że wyrażaniu emocji służy także zapis graficzny wiersza – wściekłość osoby mówiącej poetka podkreśla za pomocą słowa „pikieta” napisanego wielkimi literami w (bardzo emocjonalnym) punkcie kulminacyjnym wiersza: “Знаете что? Вся я – ПИКЕТ” („Wiecie co? Cała ja od teraz jestem PIKIETA!”).

„JEŚLI NIE PISZESZ PRAWDY, BĘDĄ CZYTAĆ, CO POZOSTAJE”

Ostatnia z prezentowanych autorek, Kasia Ioffe (ur. 1995), to poetka, tłumaczka, psycholog dziecięca i aktywistka społeczna. Studiowała psychologię medyczną na Białoruskim Uniwersytecie Państwowym. Jest członkinią białoruskiego PEN Clubu, laureatką nagrody literackiej Złoty Apostrof za najlepszy debiut. Jej wiersze były publikowane w czasopiśmie: „Wizje”, „Rita Baum”, „Tlen Literacki”, wydała dwa tomiki poetyckie: *Biały lew* i *Kiedy drzewa rosną z głowy*.

Pamiętam ogromne wrażenie, jakie po raz pierwszy wywarły na mnie wiersze Kasi, gdy usłyszałam je na wielkiej demonstracji poświęconej obchodom białoruskiego Dnia Wolności. Byłam zachwycona niezwykle dokładnością i trafnością, z jaką poetka była w stanie przekazać cały mój ból, strach i tęsknotę. Nieco później, na Festiwalu Kultury Żydowskiej w Krakowie, gdzie razem występowałyśmy, Kasia przeczytała wiersz *W cudzysłowie*, który – w kolejnych fragmentach – zostanie dokładniej przeanalizowany (Ioffe 2021):

Sciapan Łatypau, areszt we wrześniu,
pięćdziesiąt jeden dni tortur przed rozprawą,
powiedziano: następni będą jego rodzice,
jeśli nie przyzna się, jak należy,
do czego trzeba pierwszego czerwca
w sądzie spojrzął na ojca, wbił sobie w krtań długopis,
próbował rozedrzeć gardło.

Specyfika tego utworu polega między innymi na tym, że on jest napisany po polsku (w języku nieznanym wielu osobom na Białorusi), a zatem jego treść poetka kieruje przede wszystkim w stronę polskojęzycznego czy wręcz polskiego czytelnika, który nie widział osobiście wydarzeń na Białorusi. Być może dlatego loffe ucieka się do brutalnych opisów: by zaskoczyć, zaszokować odbiorcę i zwrócić jego uwagę na to, co dzieje się w sąsiednim kraju. Emocjonalne oddziaływanie tego utworu wiąże się przede wszystkim z przypomnianiem historii białoruskich procesów i tego, jak władza postępuje z obywatelami swego kraju. Dlatego też istotnym elementem utworu jest wymienianie w nim nazwisk tych, którzy szczególnie okrutnie zostali potraktowani przez władzę.

Bezpośrednią inspiracją do napisania wiersza było jedno z najbardziej przerażających i okrutnych wydarzeń w historii sądów nad białoruskimi więźniami politycznymi. W trakcie procesu, który odbył się 1 czerwca 2021 r., więzień polityczny Sciapan Łatypau dokonał próby samobójczej, wbijając sobie w gardło długopis. Zrobił to, ponieważ – jak powiedział – „służby specjalne obiecały wszczęć postępowanie karne wobec jego krewnych i sąsiadów”²¹. Mówił też o tym, że przez 51 dni stwarzano mu nieznośne warunki życia przez zamknięcie go w celi, która w slangu służb specjalnych nazywana jest press-izbą²².

Kim jest Sciapan Łatypau i dlaczego jest znaczącą postacią w historii białoruskich protestów? Jest to wybitny arborysta, który stworzył unikatową metodę walki z jedną z najbardziej niebezpiecznych roślin dla ludzi i zwierząt zwaną barszczem Sosnowskiego. Znany jest również jako protestujący i mieszkaniec Placu Przemian²³. Formalnie Łatypau został zatrzymany za to, że „domagał się” od ludzi, którzy próbowali zniszczyć zdobiący dziedziniec mural – przedstawienia dokumentów. Nieznani „ludzie w cywilu”²⁴ brutalnie go pobili, skonfiskowali sprzęt i zabrali do niesławnego

²¹ Степан Латыпов пытался перерезать себе горло в зале суда, Belsat <https://belsat.eu/ru/news/01-06-2021-stepan-latypov-pytalsya-pererezat-sebe-gorlo-v-zale-suda/>, tłum. V. Monina, dostęp: 03.04.22.

²² Press-izby – cele, w których więźniowie współpracujący z państwową administracją uprzykrzają życie aresztantowi, który „zawinił” przed władzą publiczną.

²³ Plac Przemian to dziedziniec w jednej z dzielnic Mińska, którego nazwa pochodzi od muralu z wizerunkiem DJ-ów Przemian (Kirill Galanov i Vladislav Sokolovsky, którzy włączyli piosenkę Viktora Tsoia “Перемени!” na jednym z wieców prorządowych).

²⁴ Podejrzewa się, iż byli to przedstawiciele KGB i/lub Administracji Państwowej do Walki z Przestępczością Zorganizowaną i Korupcją (na Białorusi nazwa ta jest najczęściej skracana jako GUBOPiK).

aresztu przy ulicy Akrescina. Po pobiciach, torturach i groźbach Łatypau został oskarżony o oszustwo, stawianie oporu pracownikowi urzędu spraw wewnętrznych i organizowanie akcji rażąco naruszających porządek publiczny – łącznie skazano go na 8,5 roku więzienia oraz dwa i pół tysiąca dolarów grzywny. Wiadomo też, że telefon Łatypaua był podsłuchiwany na długo przed jego aresztowaniem²⁵.

Oprócz Łatypaua, którego działania stały się katalizatorem do napisania wiersza, w tekście wymieniane są również inne ofiary reżimu Łukaszenki. Warto przypomnieć, że osoby o niekorzystnej dla obecnej władzy opinii były prześladowane na długo przed 2020 r. Jako suwerenne państwo Białoruś istnieje od trzydziestu lat i właściwie przez cały ten czas toczy się przerażająca historia morderstw i zaginięć opozycjonistów. Jak powiedziała mi w niedawnej prywatnej rozmowie autorka wiersza Kasia Ioffe, głównym celem jej wiersza było zwrócenie uwagi młodych Polaków na to, co dzieje się w kraju sąsiadów. Bo jeśli starsze pokolenie Polaków samo walczyło o swoją wolność i z pierwszej ręki wie, czym są represje, to naszym rówieśnikom wydaje się to „straszną bajką”. Poetkę bardzo irytują stwierdzenia o tym, że do 2020 r. Białorusini nie zrobili wystarczająco dużo, by zasłużyć na wolność. To dewaluuje i niweczy wieloletnią walkę narodu białoruskiego o prawo do nazywania się obywatelami i wolnym społeczeństwem. Aby przypomnieć polskiemu czytelnikowi o ofiarach tej walki, pojawił się właśnie wiersz *W cudzysłowie*.

Oprócz głównego bohatera lirycznego utworu – Sciapana Łatypaua, którego charakterystyka stanowi oś konstrukcyjną całego wiersza, w tekście pojawiają się jeszcze czterej inni bohaterowie, którzy padli ofiarą dyktatury.

– czemu na linie z hamaka
kupionego w Polsce
jako prezent dla dzieci
wisi martwy Aleh Biabienin (Ioffe 2021).

Aleh Biabienin (1974–2010) był dziennikarzem, opozycjonistą i założycielem najstarszego białoruskiego portalu opozycyjnego Charter-97. Prowadził

²⁵ Zob. Profil Sciapana Łatypaua na stronie politzek.me, poświęconej białoruskim więźniom politycznym <https://politzek.me/friends/slatipov>, tłum. V. Monina, dostęp: 03.04.2022.

śledztwa korupcyjne, był również szefem sztabu wyborczego opozycyjnego kandydata na prezydenta Andrieja Sannikowa w wyborach 2010 r. Jego życie i wolność wielokrotnie były zagrożone. Pewnego razu został porwany i wywieziony do lasu. Znalaziono go powieszono. Oficjalną wersją prokuratury było samobójstwo, ale ani rodzina, ani przyjaciele Biabenina nie uwierzyli w tę informację. Według jednej z koleżanek zmarłego, redaktorki Charter-97, Natalii Radzinej, Aleh nie miał problemów ani z rodziną, ani ze zdrowiem – więc nagłe samobójstwo było zbyt podejrzane²⁶.

W kolejnym fragmencie wiersza Ioffe pyta:

- czemu powiesił się w Pieczach wojskowy Korżycz,
- czemu umarł pod Lidą Andrzej Manonin

Wspomniani zostali tutaj dwaj żołnierze, których śmierć także jest owiana tajemnicą, zwłaszcza że władza skrzętnie ukrywała (i czyni to nadal) zamieszki i przemoc w wojsku. Andrzej Manonin popełnił samobójstwo (według wersji władz) podczas służby w wojsku. Jego rodzinie, niedowierzającej, że mógłby to zrobić i chcącej poznać prawdę o śmierci młodego człowieka, grożono telefonicznie. Mimo dowodów winy (sam Andrey napisał w swoim liście pożegnalnym, że do jego śmierci przyczyniły się konkretne osoby), komisja śledcza zamknęła sprawę²⁷. Podobna rzecz przydarzyła się drugiemu wymienionemu tutaj bohaterowi, Aleksandrowi Korżyczowi. Opowiadał on matce, że starsi żołnierze wyłudniają od niego pieniądze, wykorzystując swoją pozycję; znalazł go powieszono w piwnicy. Sprawa Korżycza była początkiem dużej liczby spraw dotyczących diedowszczyzny²⁸, które jednak nigdy nie zostały wyjaśnione, podobnie jak przyczyna śmierci Korżycza – państwo ignorowało wszelkie próśby, akcje i petycje²⁹.

²⁶ Zob. Коллега Олега Бебенина не верит, что он покончил с собой: ни в семье, ни со здоровьем проблем не было, NEWSru.com, <https://www.newsru.com/world/04sep2010/bebenin2.html#>, tłum. V. Monina, dostęp: 03.04.2022.

²⁷ Zob. Семье солдата, который повесился, угрожали по телефону, Belsat, <https://belsat.eu/ru/in-focus/semi-soldata-kotoryj-povesilsya-ugrozhali-po-telefonu/>, dostęp: 03.04.2022.

²⁸ Diedowszczyzna – system znęcania się nad żołnierzami młodszych roczników w siłach zbrojnych w armiach krajów poradzieckich.

²⁹ «Сын рассказывал про метод воспитания – ошейник с иголками». В суде по делу Коржича допрашивают потерпевших, Onliner, <https://people.onliner.by/2018/08/09/korzich-4>, dostęp: 03.04.22.

Tymczasem Ioffe wymienia dalej:

– czemu przesłuchiowano siedemnastolatka sierotę,
potem napisał, że samobójstwo to nie jest wyjście,
potem skoczył z szesnastego piętra w Mińsku
„moje siły są na wykończeniu” Dzmitryj Stachousk.

Wspomniany w tym fragmencie bohater, niepełnosprawny sierota, został doprowadzony do samobójstwa, co napisał w pozostawionym liście pożegnalnym, przez pracowników komitetu śledczego. Za przyznanie się do domniemanej winy obiecano mu zmienić artykuł kryminalny na mniej surowy, ale tak się nie stało. Na niejasne okoliczności śmierci, wskazywał także fakt, że przy kremacji Dimy nie było ani przyjaciół, ani jego przybranej rodziny z Włoch – po prostu nie powiedziano im, kiedy miała miejsce³⁰.

Dla poetki przywołującej nazwiska wszystkich osób, które oddały życie w walce o wolną Białoruś, bardzo ważne jest, aby czytelnik zachował świadomość tego, że opisane wydarzenia nie są przerażającą fikcją artystyczną, ale właśnie białoruską rzeczywistością:

to nie wiersz, przypominam, to jest Białoruś,
to nie tekst poetycki, tylko cytat z sądu,
to nie jest żaden trop, tylko nasze półmartwe ciała
w klatce pośrodku sali (Ioffe 2021).

Przez cały utwór autorka nieustannie powraca do wizerunku Sciapan łątypaua, który przebił sobie gardło długopisem: „za wszelką cenę państwo zachce – Sciapan łątypau – / wsadzić mi w gardło słowa – Sciapan łątypau”, „wszyscy jesteśmy Sciapan łątypau / krtanie krwawią nam i krwawią” (Ioffe 2021). Według poetki narzędzie użyte do nieudanego targnięcia się na swoje życie zaskoczyło ją najbardziej. Ów długopis wbity w gardło staje się tutaj przerażającą ilustracją idiomu „pisać krwią”. Niestety w obecnych białoruskich realiach samobójstwo to jedyny sposób na przedstawienie prawdy:

³⁰ «В нашей жизни теперь пустота». О парне, который прыгнул с 16 этажа из-за давления СК, рассказали друзья и итальянская семья, Belsat, <https://belsat.eu/ru/news/09-06-2021-v-nashej-zhizni-teper-pustota-o-parne-kotoryj-prygnul-s-16-etazha-iz-za-davleniya-sk-rasskazali-druzya-i-italyanskaya-semya/>, dostęp: 03.04.2022.

dzieci rodzą się, by oddychać,
machać rękami i flagami, składać kwiaty, słuchać i mówić,
czytać i pisać prawdę
jeśli nie piszesz prawdy, będą czytać
co pozostaje (Ioffe 2021).

W tym utworze dostrzec można odbicie idei Michela Foucaulta na temat relacji władzy i języka, dzięki któremu kształtuje ona pewien rodzaj wiedzy o świecie (Foucault 1993, 1998). Zwłaszcza że, jak pisze Ioffe, „jeśli nie piszesz prawdy” (2021), władza ukształtuje w głowach obywateli taki pogląd na świat, który jest dla niej korzystny. Ponadto, w wierszu tym, podobnie jak w dwóch poprzednich, występuje dychotomia „swój–obcy”: „za podpisem milczenia głos zabiorą ci, / którzy się nie krępują, / których nic nie zawstydzą, / których w ogóle nic nie martwi” (Ioffe 2021). W przeciwieństwie do „bohaterów zmian”³¹, którzy mają swoją historię, ci, „których w ogóle nic nie martwi”, nie mają imion i twarzy, wszyscy są okreśłani przez poetkę jako „państwo”, „ksiądz” i „dowódca”, a zatem reprezentacje urzędów, instytucji. W tych obrazach widać konflikt jednostek („swoich”) i instytucji („obcych”). Cechą charakterystyczną instytucji jest dyrektywność. Dyktują ludziom zasady i sposoby postępowania: „po co nam wiedzieć, kto kogo i jak chce kochać, / jeśli nam mówi ksiądz, kogo znienawidzić”; „jeśli mówi dowódca, / kogo trzeba zabić?”. Warto zauważyć, że państwo w tym wierszu jest anonimowym bohaterem, który ma swoje brutalne pragnienia: „za wszelką cenę państwo zachce – Sciapan Łatypau – / wsadzić mi w gardło słowa – Sciapan Łatypau” (Ioffe 2021).

TYTUŁEM ZAKOŃCZENIA

Pozostajemy pod ogromnym wrażeniem słów Nasty Kudasovej, że białoruscy poeci musieli wrócić się do wyjaśnień, „co jest dobre, a co złe”, gdzie są przyjaciele, a gdzie wrogowie, kto jest swój, a kto obcy. Jest to rodzaj racjonalizacji, prosty algorytm, który może pomóc ludziom oszołomionym okrucieństwem ustawić wszystko na swoim miejscu. Jednym z elementów tego algorytmu jest charakterystyczna dla białoruskiej poezji protestu dychotomia „swój–obcy”, która występuje we wszystkich omawianych wierszach.

³¹ Takim mianem określa się więźniów politycznych i ofiary reżimu Łukaszenki.

Jednocześnie przejawia się ona na różnych poziomach: figuratywnym, strukturalnym i stylistycznym.

Wszystkie omówione wyżej wiersze łączy fakt, że mocno wyróżniają się na tle pozostałej twórczości poetek. Jak mówi Nasta Kudasova, „wydawało mi się, że czasy stadionowych tekstów i demonstracji się skończyły. Teraz rozumiem, że czas, który wymaga poezji publicystycznej, niestety nie minął. A ludzie mają teraz potrzebę czytania wierszy «z mównicy», z obywatelskim patosem. Ale życzę, daj Boże, żeby ten czas minął. Nie dlatego, że wiersze tam są złe, ale dlatego że ta sytuacja nakazuje uderzenie w taką właśnie intonację” (Драгавоз 2022). „Przedrewolucyjne” wiersze Kasi Ioffe i Nasty Kudasovej były znacznie bardziej złożone stylistycznie i strukturalnie, zawierają wiele gier słownych i odniesień intertekstualnych – a to bardzo kontrastuje z prostymi i jasnymi w swoim przesłaniu wersami: *Akrescina* i *W cudzysłowie*.

Warto jednak dodać, że oprócz tego, iż wszystkie trzy teksty należą do tzw. poezji gniewu i mają wspólne cechy, jest też coś, co je różni. Autorki w odmienny sposób ukazują odczucia i uzyskują emocjonalną reakcję czytelnika.

Pierwszy z analizowanych wierszy, autorstwa Nasty Kudasovej, można określić jako najbardziej „literacki” w tradycyjnym sensie: ma rozbudowany system figuratywny; mimo niewielkich rozmiarów (zaledwie 12 wersów) operuje wieloma środkami stylistycznymi (porównania, metafory, symbole, hiperbola); jest bardzo złożony artystycznie.

Chociaż na pierwszy rzut oka drugi wiersz – Kseni Tsyganok, *Czy jestem pikietą?* – wydaje się prosty w strukturze i jawi się jako zbiór symboli politycznych, z punktu widzenia analizy strukturalnej jest bardzo ciekawie zbudowany. Różnorodność i żywość ludzkich działań przeciwstawia się w nim ujednoliconemu językowi biurokratycznemu za pomocą środków stylistycznych i emocjonalnie zabarwionego słownictwa.

Z kolei wiersz trzeci, czyli *W cudzysłowie* Kasi Ioffe, zapada w pamięć przede wszystkim z powodu dwóch rzeczy: wyrazistego, dosadnego języka i szokującej treści (odniesienia wprost do próby samobójczej, wzmianki o rozdartej krtani jako refren, cytaty z listu pożegnalnego). Autorka wiersza przeciwstawia bohaterów zmian bezimiennemu państwu, po raz kolejny akcentując dychotomię „swoi–obcy”, która w tym przypadku nabiera dodatkowego poziomu „jednostka–instytucja”.

W ramach podsumowania warto dodać, że wszystkie analizowane utwory mają siłę poruszania odbiorcy, a także ukazują rozmaite uczucia

i emocje takie jak: strach i rozpacz, gniew i złość, żal i poczucie krzywdy oraz niesprawiedliwości. Poetki upominają się o pamięć o tych, którzy oddali (i oddają) swoje życie w imię wolności i zwyczajnego, „normalnego” życia, ukazują okropieństwa wiążące się z dyktatorską władzą i nie pozwalają obojętnie przechodzić obok tragedii Białorusinów pragnących (po prostu i po ludzku) godnie żyć.

Kończąc powyższe rozważania, pozwalamy sobie na osobistą refleksję, zaznaczając, że bardzo chcielibyśmy, aby treść niniejszego artykułu ograniczała się jedynie do literackiej analizy tropów i symboli w wierszach, czy – zgodnie z tytułem tomu – analizy i opisów ich warstwy afektywnej. Strona emocjonalna jest znacznie szersza – do jej prawidłowego odczytania i zrozumienia czytelnik potrzebuje pełnego kontekstu tego, co się dzieje. Na ten kontekst składają się niestety straszne historie dzieci pozostawionych bez ojców, niewyobrażalnego okrucieństwa białoruskiej dyktatury i setek tysięcy kalekich losów, które wciąż mają miejsce za wschodnią granicą Polski.

BIBLIOGRAFIA

Książki i artykuły w pracy zbiorowej:

- Адамович, А., Гранин Д. 1992. Блокадная книга: Главы, которых в книге не было, „Звезда” № 5/6, 19 [Adamovič, A., Granin D. 1992. *Blokadnâ kniga: Glavy, kotoryh v kniže ne bylo*, „Zvezda” № 5/6, 19].
- Foucault, M. 1993. *Nadzorować i karać* (T. Komendant, tłum.), Warszawa: Biblioteka Aletheia.
- Foucault, M. 1998. *Trzeba bronić społeczeństwa* (M. Kowalska, tłum.), Warszawa: Wydawnictwo KR.
- Rusiecka, N. 2021. #EVAлюцыя беларускай пратэстнай паэзіі [#EVAŭcyâ belaruskaj pratэstnaj paэзіi], „Studia Białorusystyczne”, 15, 225–243.

Strony internetowe:

- Artykuł 2., Ustawa Republiki Białorusi o wydarzeniach masowych (1997). Online: <https://www.legislationline.org/ru/documents/id/16543>.
- Dąbrowski, M. 2021. *Fotografia i pamięć*. Online: <https://culture.pl/pl/artykul/fotografia-i-pamiec>.
- Ioffe, K. 2021. *Sześć wierszy*. Online <https://magazynwizje.pl/ioffe-szesc-wierszy/>.
- Kicińska, M. 2021. *Wiersz na poniedziałek. Poezja kobiecego gniewu*. Online: https://soundcloud.com/user-55849548/wiersz-na-poniedzia-797349800?utm_source=magazynpismo.pl&utm_campaign=wtshare&utm_medium=widget&utm_content=https%253A-%252F%252Fsoundcloud.com%252Fuser-55849548%252Fwiersz-na-poniedzia-797349800.
- Pawelec, D. 2008. Poezja polityczna. W: *Słownik Literatury Polskiej*. Online: http://www.edupedia.pl/words/index/show/493055_sownik_literatury_polskiej-_poezja_polityczna.html.

- Spirit of Shankly, Мысленно поддерживал митингующих, но участия не принимал: преподавателя физкультуры из БГУ осудили за «мыслепреступление» [Myslenno podderžival mitingujuših, no učastiâ ne prinimal: prepodavatelâ fizkul'tury iz BGU osudili za «mysleprestuplenie»]. Online: <https://bytribuna.global.ssl.fastly.net/tribuna/blogs/sportchchannel/2861500.html>.
- Бабин, В. 2017. Семье солдата, который повесился, угрожали по телефону [Babin, V. 2017. Sem'e soldata, kotoryj povesiłsâ, ugrožali po telefonu]. Online: <https://belsat.eu/ru/in-focus/sem-e-soldata-kotoryj-povesiłsya-ugrožali-po-telefonu/>.
- Беларусь: демонстранты у резиденции Лукашенко, задержания и лежащий протест [Belarus': demonstranty u rezidencii Lukašenko, zaderžaniâ i ležačij protest]. Online: <https://www.bbc.com/russian/news-53965112>.
- Глава ГУБОПик Карпенков: „Это вы — фашисты, а не мы — фашисты“ [Glava GUBOPiK Karpenkov: «Èto vy — fašisty, a ne my — fašisty»]. Online: <https://euroradio.fm/ru/glava-gubopik-karpenkov-eto-vy-fashisty-ne-my-fashisty>.
- Гомельского активиста Миронова арестовали на 25 суток за надпись „Пишите письма“ на футболке [Gomel'skogo aktivista Mironova arestovali na 25 sutok za nadpis' „Pišite piš'ma» na futbolke]. Online: <https://www.currenttime.tv/a/belarus-sud-25-sutok-mironovu/31416522.html>.
- Гончар, А. 2021. «В нашей жизни теперь пустота». О парне, который прыгнул с 16 этажа из-за давления СК, рассказали друзья и итальянская семья [Gončar, A. 2021. «V našej žizni teper' pustota». O parne, kotoryj prygnul s 16 ètaža iz-za davleniâ SK, rasskazali druž'â i ital'ânskaâ sem'â]. Online: <https://belsat.eu/ru/news/09-06-2021-v-nashej-zhizni-teper-pustota-o-parne-kotoryj-prygnul-s-16-etazha-iz-za-davleniya-sk-rasskazali-druzya-i-italyanskaya-semya/>.
- Драгавоз, А. 2022. “Знай одно: что завтра будешь старой, пей вино, правь тройкой, пой у Яра”... [Dragavoz, A. 2022. “Znaj odno: čto zavtra budeš' staroj, pej vino, prav' trojkoj, poj u Āra”...]. Online: <https://www.sn-plus.com/2022/02/02/znaj-odno-čhto-zavtra-budesh-staroj-pej-vino-prav-trojkoj-poj-u-yara/>.
- Жительницу Бреста привлекут к ответственности из-за бело-красно-белого платья [Жительницу Бреста привлекут к ответственности из-за бело-красно-белого платья]. Online: <https://www.currenttime.tv/a/belarus-brest-dress/30805722.html>.
- Козакова, Л., Коркунов, В. 2020. “В три дня онемели от боли... Перевела с белорусского Лина Козакова” [Kozakova, L., Korkunov, V. 2020. “V tri dnâ onemeli ot boli... Perevela s belorusskogo Lina Kozakova”]. Online: <https://polutona.ru/?show=0827205358>.
- Коллега Олега Бебенина не верит, что он покончил с собой: ни в семье, ни со здоровьем проблем не было [Kollega Olega Bebenina ne verit, čto on pokončil s soboj: ni v sem'e, ni so zdorov'em problem ne było]. Online: <https://www.newsru.com/world/04sep2010/bebenin2.html#>.
- Осудили 75-летнюю женщину: она держала белую пастилу с красной полоской [Osudili 75-letnû ženšinu: ona deržala beluû pastilu s krasnoj poloskoj]. Online: <https://kyky.org/news/osudili-75-letnyuyu-zhenschinu-ona-derzhala-beluyu-pastilu-s-krasnoj-poloskoj>.
- Степан Латыпов пытался перерезать себе горло в зале суда [Stepan Latypov pytałsâ pererezat' sebe gorlo v zale suda]. Online: <https://belsat.eu/ru/news/01-06-2021-stepan-latypov-pytalsya-pererezat-sebe-gorlo-v-zale-suda/>.
- «Сын рассказывал про метод воспитания — ошейник с иголками». В суде по делу Коржича допрашивают потерпевших [«Syn rasskazyval pro metod vospitiâ — ošejnik s igolkami». V sude po delu Koržiča doprašivaût poterpevših]. Online: <https://people.onliner.by/2018/08/09/korzich-4>.
- Ожегов, С. 1960. Пикет (Толковый словарь русского языка) [Ožegov, S. 1960. Piket (Tolkovyj slovar' russkogo âzyka)]. Online: <https://endic.ru/ozhegov/Piket-23078.html>.

Сосновский, М. 2020. В Беларуси учителя посадили за «мысленную поддержку» протестующих [Sosnovskij, M. 2020. V Belarusi učitelâ posadili za «myslennuû podde-ržku» protestuûših]. Online: https://actualnews.org/exclusive/374410-v-belarusi-uchitelja-posadili-za-myslennuju-podderzhku-protestujuschih.html?utm_source=yxnews&utm_medium=desktop.

Статья 35, Конституция Республики Беларусь 1994. [Stat'â 35, Konstituciâ Respubliki Belarus' 1994]. Online: https://kodeksy-by.com/konstitutsiya_rb/35.htm.

Цыганок, К. 2021. “Это пикет?” [Cyganok, K. 2021. “Èto piket?”]. Online: <https://rus.telegram.one/bnkbel/26699>.

Netografia:

Informacje ze strony Ksenii Tsyganok w VK. Online: <https://vk.com/id1207847>.

Profil Nasty na portalu literackim Litradio. Online: <https://litradio.by/fanateka/1080-nasta-kudasyava.html>.

Profil Sciapana Łatypaua na stronie politzek.me, poświęconej białoruskim więźniom politycznym. Online: <https://politzek.me/friends/slatipov>, tłum. V. Monina.

BELARUSIAN PROTEST POETRY: SYMBOLS, EMOTIONS AND CONTEXT

Abstract: The article discusses protest poetry written by Belarusian poets after the rigged elections on August 9, 2020 and during the so-called “Belarusian revolution”. Using the example of three poems in Russian, Belarusian and Polish, the paper tries to deconstruct the meaning of symbols actively used in protest poetry and also sketches the context in which these symbols exist. Poetry in the article is also considered as a way of expressing emotions at various structural levels.

Keywords: Belarus, emotions, protest poetry, symbols